

ศึกษาผลกระทบจากการค้าที่มีต่อประชากรฟ้ามุ่ยน้อย (*Vanda coerulescens* Griff.)

Non-detriment Finding on *Vanda coerulescens* Griff.

ปวีณา ทะรักษา นายมานิตย์ ใจฉกรรจ์ ดวงเดือน ศรีโพธา สุมาลี ทองดอนแอ ยอดหญิง ทองธีระ และวีรวิทย์ นียากาศ

กลุ่มวิจัยอนุสัญญาไซเตสด้านพืช

สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช

บทคัดย่อ

จากการศึกษาผลกระทบจากการค้ากล้วยไม้ฟ้ามุ่ยน้อย (*Vanda coerulescens* Griff.) ที่มีต่อประชากรในธรรมชาติ โดยวิธีสุ่มสำรวจประชากรในแหล่งธรรมชาติ รวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามหลักเกณฑ์การศึกษาตามแนวทางจากคู่มือของ The IUCN Species Survival Commission; Guidance for CITES Scientific Authorities; Checklist to assist in making Non-Detriment Findings for Appendix II Exports โดยทำการศึกษาตั้งแต่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๓-๓๐ กันยายน ๒๕๕๕ นั้น

การสุ่มสำรวจประชากรฟ้ามุ่ยน้อยในธรรมชาติ ๖ ครั้ง ๑๐ แห่ง ในเขตจังหวัดกำแพงเพชร เชียงใหม่ เชียงราย ตาก และแม่ฮ่องสอน พบว่า กล้วยไม้ฟ้ามุ่ยน้อยมีการกระจายพันธุ์พบน้อย พบได้ยาก และพบเฉพาะบางบริเวณในป่าดิบแล้งภาคเหนือ โดยพบกล้วยไม้ฟ้ามุ่ยน้อยบริเวณอำเภอเชียงดาว และอำเภอไชยปราการ จำนวน ๑๒๐ ต้นโดยประมาณ แต่ปัจจุบันพื้นที่บริเวณที่พบ ถูกทำลายด้วยการเผาเป็นป่าเสื่อมโทรม และแผ้วถางเพื่อเกษตรกรรมเป็นบริเวณกว้างขึ้นเรื่อย ๆ อย่างรวดเร็ว จนอาจเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้กล้วยไม้ฟ้ามุ่ยน้อยสูญพันธุ์ไปจากแหล่งธรรมชาติ จากการสำรวจสถานภาพการค้าของฟ้ามุ่ยน้อย มีสถานที่เพาะเลี้ยงที่ขึ้นทะเบียนกับกรมวิชาการเกษตร ๓๖ ราย พ่อแม่พันธุ์ ๒๕๓ ต้น มีปริมาณการค้า ๕,๑๑๔ ต้น ปริมาณการส่งออกฟ้ามุ่ยน้อยที่ได้จากการขยายพันธุ์เทียมไปยังต่างประเทศ ระหว่าง ปี ๒๕๔๓-๒๕๕๕ มีการส่งออกรวมทั้งสิ้น ๒,๒๕๔ ต้น ประเทศที่นำเข้าฟ้ามุ่ยน้อยจำนวนมากที่สุด ๓ อันดับ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหพันธรัฐสาธารณรัฐเยอรมนี และญี่ปุ่น ส่วนการสำรวจการค้าฟ้ามุ่ยน้อยภายในประเทศ ทั้งจากร้านค้าพรรณไม้ และทางอินเทอร์เน็ต พบว่ามีทั้งการค้าฟ้ามุ่ยน้อยที่ได้มาจากการขยายพันธุ์เทียมและขึ้นทะเบียนสถานที่เพาะเลี้ยงพืชอนุรักษ์เพื่อการค้ากับกรมวิชาการเกษตร และมีการค้าฟ้ามุ่ยน้อยที่ถูกลักลอบเก็บทั้งต้นหรือกอจากป่าจำหน่ายโดยเฉพาะช่วงออกดอก สำหรับการขยายพันธุ์เทียมมี ๒ วิธี ได้แก่ การเพาะเมล็ดจากฝัก และการแยกหน่อ นอกจากนี้ตามกฎหมายนั้น ฟ้ามุ่ยน้อยจัดเป็นพืชอนุรักษ์บัญชีที่ ๒ ตามพระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๑๘ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ จัดเป็นของป่าหวงห้าม ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๔๘๔ และจัดอยู่ในชนิดพืชในบัญชีแนบท้ายอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ ที่ต้องมีการควบคุมการค้าระหว่างประเทศ

จากการประเมินสถานภาพด้วยข้อมูลที่มีในปัจจุบัน พบว่า ถิ่นที่อยู่อาศัยและแหล่งแพร่กระจายพันธุ์ถูกทำลาย (habitat loss) จากการบุกรุกทำลายและแผ้วถางพื้นที่ป่าและแหล่งอาศัยตามธรรมชาติ เพื่อทำเกษตรกรรม และการขยายตัวของพื้นที่เมืองอย่างต่อเนื่อง และรวดเร็ว รวมทั้งการบังคับใช้กฎหมายภายในประเทศบางฉบับที่เกี่ยวข้องยังไม่เข้มงวดเพียงพอ จึงทำให้การคุ้มครองฟ้ามุ่ยน้อยในธรรมชาติทำได้ยาก ซึ่งสาเหตุเหล่านี้ อาจทำให้ฟ้ามุ่ยน้อยในประเทศไทยตกอยู่ในภาวะใกล้สูญพันธุ์ในอนาคต ดังนั้น กลุ่มวิจัยอนุสัญญาไซเตสด้านพืชจึงกำหนดมาตรการในการส่งออกฟ้ามุ่ยน้อย โดยส่งออกได้เฉพาะต้นที่ได้จากการขยายพันธุ์เทียมเท่านั้น หากต้องการส่งออกต้นที่ได้จากแหล่งธรรมชาติ ต้องมีหลักฐานแสดงการได้มาอย่างถูกต้องตามกฎหมายจากหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบพื้นที่นั้น ๆ

คำนำ

ฟ้ามุ่ยน้อย (*Vanda coerulescens* Griff.) จัดอยู่ในวงศ์กล้วยไม้ เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย มีเขตแพร่กระจายพันธุ์ในแถบตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย เมียนมาร์ จีนตอนใต้ และไทย ในประเทศไทยพบตามป่าดิบแล้งทางภาคเหนือที่ระดับความสูงจากน้ำทะเล ๑,๐๐๐ เมตร ได้แก่ ดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ ปางมอ ปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน และเด่นชัย จังหวัดลำปาง (Seidenfaden, ๑๙๙๘ และ Obchant, ๑๙๙๙) ในปี ๒๕๔๙ สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้มีการสำรวจรวบรวมรายชื่อพืชถิ่นเดียว พืชหายาก พืชมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ และพืชใกล้สูญพันธุ์ของประเทศไทย จำนวน ๑,๔๑๐ ชนิด ๑๓๗ วงศ์ ดังนี้ เฟิน ๑๗ วงศ์ ๔๒ ชนิด พืชเมล็ดเปลือย ๕ วงศ์ ๒๗ ชนิด พืชใบเลี้ยงเดี่ยว ๑๙ วงศ์ ๔๑๗ ชนิด พืชใบเลี้ยงคู่ ๙๖ วงศ์ ๙๒๔ ชนิด โดยพืชในวงศ์กล้วยไม้ มีจำนวนมากที่สุด จำนวน ๑๗๔ ชนิด ซึ่งพืชในจำนวน ๑,๔๑๐ ชนิด อยู่ในสถานะต่าง ๆ ดังนี้ แนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (Vulnerable; VU) จำนวน ๔๔๐ ชนิด ใกล้สูญพันธุ์ (Endangered; EN) จำนวน ๑๓๔ ชนิด ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (Critically Endangered; CR) จำนวน ๒๐ ชนิด ใกล้ถูกคุกคาม (Near threatened; NT) จำนวน ๒๖ ชนิด มีความกังวลน้อยที่จะสูญพันธุ์ (Least Concern; LC) จำนวน ๖ ชนิด (Santisuk et al., ๒๐๐๖) โดยมีพืชที่คาดว่าสูญพันธุ์ไปจากถิ่นที่อยู่ในธรรมชาติแล้ว จำนวน ๒ ชนิด คือ ฟ้ามุ่ยน้อย (*Vanda coerulescens* Griff.) และโศกระย้า (*Amherstia nobilis* Wall.) (ศิริกุล, ๒๕๕๑) นอกจากนี้ฟ้ามุ่ยน้อยได้ถูกบรรจุรายชื่อไว้ในบัญชีแนบท้ายที่ ๒ ของอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora: CITES) หรือเรียกว่า อนุสัญญาไซเตส และจัดเป็นพืชอนุรักษ์บัญชีที่ ๒ ตามพระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๑๘ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

อนุสัญญาไซเตสมีเจตนารมณ์เพื่ออนุรักษ์คุ้มครองสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ ที่ได้รับผลกระทบและถูกคุกคามอันเนื่องมาจากการค้าระหว่างประเทศ โดยกำหนดมาตรการต่าง ๆ ในการควบคุมการค้าชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ ในบัญชีแนบท้ายอนุสัญญา โดยแบ่งออกเป็น ๓ บัญชี ตามสถานภาพความเสี่ยงต่อการใกล้สูญพันธุ์ โดยมีความเข้มงวดในการออกหนังสืออนุญาตของแต่ละบัญชีแตกต่างกัน ซึ่งพืชและสัตว์ที่อยู่ในบัญชีที่ ๑ จะได้รับการปฏิบัติเข้มงวดที่สุด รองลงมาเป็นบัญชีที่ ๒ และบัญชีที่ ๓ ตามลำดับ เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ซึ่งตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว และตามพระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๑๘ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งประเทศไทยได้กำหนดมาตรการสอดคล้องกับอนุสัญญา นั้น การนำเข้า ส่งออก นำผ่านราชอาณาจักร ซึ่งชนิดพืชอนุรักษ์และซากของพืชอนุรักษ์ไม่ว่าตัวอย่างนั้นจะมีชีวิตหรือตายแล้ว จะต้องได้รับหนังสืออนุญาตพืชอนุรักษ์ (CITES permit) ในการนำเข้า ส่งออก และนำผ่านพืชอนุรักษ์จากอธิบดีกรมวิชาการเกษตร หรือผู้ซึ่งอธิบดีกรมวิชาการเกษตรมอบหมาย และผู้ใดประสงค์จะขยายพันธุ์เทียมพืชอนุรักษ์เพื่อการค้า จะต้องได้รับใบสำคัญการขึ้นทะเบียนสถานที่เพาะเลี้ยงพืชอนุรักษ์เพื่อการค้ากับกรมวิชาการเกษตร

บทบัญญัติของอนุสัญญาไซเตส ตามมาตราที่ ๔ วรรคที่ ๒ ระบุไว้ว่า การทำการค้าชนิดพืชป่าและสัตว์ป่าที่อยู่ในบัญชีแนบท้ายอนุสัญญาในบัญชีที่ ๒ ประเทศผู้ส่งออกจะต้องพิจารณาว่าการอนุญาตให้ส่งออกจะไม่ส่งผลกระทบต่อบทบาทและประชากรของชนิดนั้น ๆ ในแหล่งที่อยู่ตามธรรมชาติ เรียกว่า การศึกษาผลกระทบอันเนื่องมาจากการค้าที่มีต่อจำนวนประชากรในธรรมชาติ (Non-Detriment Findings : NDF) ซึ่งหน่วยงาน International Union for Conservation of Nature: IUCN ได้จัดทำคู่มือสำหรับเจ้าหน้าที่วิชาการตามอนุสัญญาไซเตสในการประเมินสถานภาพความเสี่ยงต่อการใกล้สูญพันธุ์ในธรรมชาติอันเนื่องมาจากการค้า (Guidance for CITES Scientific Authorities: Checklist to assist in making non-detriment finding for Appendix II exports

) การจัดทำ NDF มีบทบาทที่สำคัญต่อการดำเนินงานอนุสัญญาไซเตส โดย Rosser และ Haywood (๒๐๐๒) กล่าวว่า การดำเนินงานตามอนุสัญญาจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับการจัดทำ NDF

จากการที่ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันสารเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๖ ดังนั้น ก่อนที่ประเทศไทยจะอนุญาตให้ส่งออกพืชอนุรักษ์ที่อยู่ในบัญชีที่ ๒ นั้น ต้องทำการประเมินความเสี่ยงต่อการใกล้สูญพันธุ์ของชนิดพันธุ์นั้น ๆ ในธรรมชาติ เพื่อให้มั่นใจว่าการอนุญาตให้ทำการค้าชนิดพันธุ์นั้น จะไม่ส่งผลกระทบต่อจำนวนประชากรในธรรมชาติ หรือทำให้สถานภาพของพืชชนิดนั้นเปลี่ยนจากบัญชีที่ ๒ เป็นบัญชีที่ ๑ กลัวว่าไม่ทุกชนิดเป็นพืชที่อาจจะได้รับผลกระทบเนื่องจากการค้า คณะกรรมการด้านพืชภายใต้อนุสัญญาไซเตส (CITES Plants Committee) ได้กำหนดให้ประเทศภาคีที่เป็นถิ่นกำเนิด ต้องแสดงมาตรการที่ควบคุมการค้าภายในประเทศและรายงานต่อสำนักเลขาธิการอนุสัญญาไซเตส สำหรับการศึกษาน DF ของพืชในวงศ์กล้วยไม้ในประเทศไทย ในปี ๒๐๐๘ Sripotar ได้ศึกษา NDF ของกล้วยไม้พ้ามุ่ย (*Vanda coerulea* Griff. ex Lindl.) ซึ่งได้ถูกเลื่อนจากบัญชีแนบท้ายอนุสัญญาบัญชีที่ ๑ เป็นบัญชีที่ ๒ ตามที่ประเทศไทยได้เสนอขอให้เลื่อนบัญชี และได้มีการลงมติในการประชุมสมัยสามัญภาคีสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ ครั้งที่ ๑๓ ในปี ๒๐๐๘

จากข้อมูลของกล้วยไม้พ้ามุ่ยน้อยในสภาพธรรมชาติ ข้อมูลทางการค้าในประเทศ และระหว่างประเทศของพ้ามุ่ยน้อย ที่มีอยู่น้อยมาก ดังนั้น จึงต้องทำการศึกษาเพื่อวิเคราะห์สถานภาพทั้งทางการค้า และการอนุรักษ์พ้ามุ่ยน้อยในประเทศไทย โดยใช้แนวทางการศึกษาตามคู่มือของ The IUCN Species Survival Commission; Guidance for CITES Scientific Authorities; Checklist to Assist in Making Non-Detriment Findings for Appendix II Exports (Rosser and Haywood, ๒๐๐๒) เป็นต้นแบบในการศึกษา และวิเคราะห์ความเสี่ยงต่อการใกล้สูญพันธุ์ของพ้ามุ่ยน้อย สำหรับนำไปใช้ประโยชน์ในการอนุรักษ์ในถิ่นที่อยู่ (*in situ*) และเพื่อหามาตรการที่เหมาะสมในการควบคุมการนำเข้าส่งออกพ้ามุ่ยน้อย

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาผลกระทบจากการค้าที่มีต่อประชากรพ้ามุ่ยน้อย (*Vanda coerulescens*) ในธรรมชาติ
๒. เพื่อทราบข้อมูลของพ้ามุ่ยน้อยในธรรมชาติเพื่อนำไปวางแผนดำเนินการควบคุม กำกับ ดูแลทางการค้าระหว่างประเทศให้เป็นไปตามกฎหมาย
๓. ได้ข้อมูลทางการค้าในประเทศและระหว่างประเทศของพ้ามุ่ยน้อย

ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาและรวบรวมข้อมูลลักษณะทางชีววิทยาของพ้ามุ่ยน้อย โดยศึกษาจากแหล่งแพร่กระจายพันธุ์ในธรรมชาติ สถานที่เพาะเลี้ยงพ้ามุ่ยน้อยที่ขึ้นทะเบียนกับกรมวิชาการเกษตร ตลาดการค้าพืชป่า และตลาดการค้าพรรณไม้ทั่วไป โดยสุ่มคัดเลือกสถานที่ศึกษา รวมถึงศึกษามาตรการ แนวทางการอนุรักษ์ การบริหารจัดการ และใช้ประโยชน์พ้ามุ่ยน้อยในประเทศไทยอย่างยั่งยืน

วิธีการดำเนินการและอุปกรณ์

ศึกษาผลกระทบอันเนื่องมาจากการค้า (Non-Detriment Finding) ของพ้ามุ่ยน้อยในประเทศไทย โดยใช้แนวทางการศึกษาจากคู่มือของ The IUCN Species Survival Commission; Guidance for CITES Scientific Authorities; Checklist to Assist in Making Non-Detriment Findings for Appendix II Exports

อุปกรณ์

๑. เอกสารบทบัญญัติแห่งอนุสัญญาไซเตส มติที่ประชุม (resolution) และข้อตัดสินใจ (decision) ภายใต้อนุสัญญาไซเตส
๒. คู่มือ The IUCN Species Survival Commission; Guidance for CITES Scientific Authorities; Check list to Assist in Making Non-Detriment Findings for Appendix II Exports
๓. เอกสารบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๑๘ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติพันธุ์พืช (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และประกาศกรมวิชาการเกษตรที่เกี่ยวข้อง รวมถึงกฎหมายภายในฉบับอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
๔. ยานพาหนะ กล้องถ่ายภาพความละเอียดสูง และเลนส์ถ่ายภาพระยะไกล
๕. อุปกรณ์ช่วยในการจำแนกชนิด เช่น กล้องส่องทางไกล แวนชยาย
๖. อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ และอุปกรณ์บันทึกข้อมูลแบบพกพา (External Hard disk) ขนาดความจุไม่น้อยกว่า ๕๐๐ GB

วิธีการ

๑. ศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งแพร่กระจายพันธุ์ และจำนวนประชากรของพามูยน้อยในธรรมชาติ จากเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมทั้งเว็บไซต์ (website) ของหน่วยงานที่เชื่อถือได้
๒. สำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูล และสัมภาษณ์ผู้ทำการค้าพืชอนุรักษ์ในตลาดถาวร ตลาดนัด และตลาดประกวดไม้ดอกไม้ประดับในจังหวัดต่าง ๆ อย่างน้อย ๕ ตลาดโดยวิธีการสุ่ม
๓. ศึกษาสถานภาพทางการค้าภายในประเทศและระหว่างประเทศของพามูยน้อย
๔. ศึกษาศักยภาพของการขยายพันธุ์เทียมเพื่อการค้า และการขึ้นทะเบียนสถานที่เพาะเลี้ยงของพามูยน้อย
๕. สำรวจลักษณะการเจริญเติบโตของพามูยน้อยตามแหล่งแพร่กระจายพันธุ์ โดยวิธีการสุ่มสำรวจ
๖. ศึกษากฎหมายระเบียบทั้งในประเทศ และต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการกำกับควบคุมดูแลกล้วยไม้พามูยน้อย
๗. วิเคราะห์ และสรุปผลข้อมูลเชิงพรรณนา โดยการวิเคราะห์ตามหลักเกณฑ์การศึกษาตามแนวทางจากคู่มือของ The IUCN Species Survival Commission; Guidance for CITES Scientific Authorities; Checklist to assist in making Non-Detriment Findings for Appendix II Exports
๘. รายงาน และเผยแพร่ผลการศึกษา

การบันทึกข้อมูล

๑. การถ่ายภาพ
๒. การบันทึกข้อมูลในฐานข้อมูล
๓. การบันทึกข้อมูลตามแบบฟอร์ม Non-Detriment findings โดยข้อมูลพื้นฐานที่ทำการศึกษาตามหลักเกณฑ์ของการศึกษา Non-Detriment findings มีประเด็นต่าง ๆ ดังนี้
 - ๓.๑ ข้อมูลจำนวนประชากรในธรรมชาติ ได้แก่ การแพร่กระจายพันธุ์ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Distribution) แหล่งอาศัยที่จำเป็นหรือเอื้อให้ (Available Habitats) และสถานภาพของประชากร (Population Status)
 - ๓.๒ ข้อมูลการถูกคุกคามและแนวโน้มของประชากรในธรรมชาติ
 - ๓.๓ ข้อมูลคุณลักษณะทางชีววิทยา แหล่งเฉพาะถิ่น หรือข้อมูลอื่นที่แสดงถึงความไม่สมดุลของชนิดพันธุ์นั้น ๆ

๓.๔ ข้อมูลระดับการเก็บนำออกจากป่ามาใช้ประโยชน์ภายในประเทศ และการค้าระหว่างประเทศ รวมถึงการลักลอบทำการค้า

๓.๕ ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และผลสำเร็จหรือโปรแกรมด้านการบริหารจัดการ

๓.๖ ข้อมูลผลสำเร็จด้านการขยายพันธุ์เทียม

แหล่งที่มาของข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผลการสำรวจในแหล่งธรรมชาติ ตลาดการค้า ผลงานวิจัยจากเอกสารวิชาการ ข้อมูลสถิติหรือรายงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น และเก็บข้อมูลรายละเอียดตามตารางภาคผนวกที่ ๑ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์สังเคราะห์ตามหลักเกณฑ์การศึกษา NDF

เวลาและสถานที่

ระหว่างวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๓ ถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๕๕ รวมระยะเวลา ๒ ปี

สถานที่ดำเนินการศึกษา

๑. กลุ่มวิจัยอนุสัญญาไซเตสด้านพืช สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร
๒. แหล่งแพร่กระจายพันธุ์ในธรรมชาติของกล้วยไม้ฟ้ามุ่ยน้อย
๓. สถานที่เพาะเลี้ยงและการขยายพันธุ์เทียมของกล้วยไม้ฟ้ามุ่ยน้อย ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมวิชาการเกษตร
๔. ตลาดการค้าไม้ประดับ พืชป่าทั้งในประเทศ และตามแนวชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน

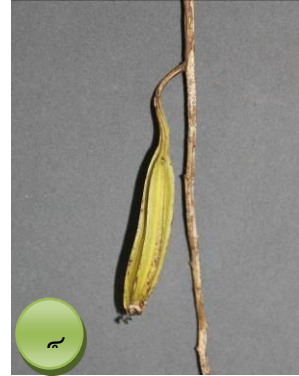
ผลและวิจารณ์ผลการทดลอง

จากการศึกษาผลกระทบจากการค้าที่มีต่อประชากรฟ้ามุ่ยน้อย เพื่อการอนุรักษ์ การบริหารจัดการ และการนำมาใช้ประโยชน์ฟ้ามุ่ยน้อยอย่างยั่งยืน โดยใช้คู่มือ The IUCN Species Survival Commission; Guidance for CITES Scientific Authorities; Check list to Assist in Making Non-Detriment Findings for Appendix II Exports (Rosser and Haywood, ๒๐๐๒) เป็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัยศึกษา มีรายละเอียดของข้อมูล ดังนี้

๑. ข้อมูลทางด้านชีววิทยา

ฟ้ามุ่ยน้อยเป็นกล้วยไม้อิงอาศัยในประเภทลำต้นเจริญทางปลายยอด หรือลำต้นเดี่ยว (monopodial) ลำต้นสูง ๑๕-๒๕ ซม. ใบแบบใบแบน รูปขอบขนาน เป็นร่องรูปตัววี เรียงสลับระนาบเดียว มีหลายใบ กว้าง ๑-๑.๕ ซม. ยาว ๑๒-๑๕ ซม. ช่อดอกแบบกระจุกออกที่ข้างลำต้น มีหลายช่อ ก้านช่อดอกยาว ๑๗-๒๕ ซม. มีจำนวน ๑๕-๒๐ ดอก ดอก บานเต็มที่กว้าง ๑.๗-๒ ซม. สีม่วงอ่อนจนถึงสีชมพู และสีม่วงเข้ม กลีบเลี้ยงบน รูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ กลีบเลี้ยงคู่ข้างรูปรี กลีบดอกรูปแถบแกมรูปไข่กลับ กลีบปากรูปแถบ ปลายอาจเป็นสองแฉก กลางกลีบคอดเล็กน้อย มีสันเดี่ยว ๆ สามสัน โคนกลีบมีแฉกข้างรูปครึ่งวงกลม กลีบปากมีสีเข้มกว่ากลีบอื่น เส้าเกสรสีขาวนวล มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ ออกดอกช่วงเดือนมกราคมถึงมีนาคม ฝักรูปทรงยาว ๖-๘ ซม. เมื่อแก่แตกตามยาว (ภาพที่ ๑)

การกระจายพันธุ์ ตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย เมียนมาร์ จีนตอนใต้ และไทย แหล่งที่พบในไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ ได้แก่ ดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ ปางมอ ปางมะพร้าว จังหวัดแม่ฮ่องสอน และเด่นชัย จังหวัดลำปาง ระดับความสูง ๑,๐๐๐ เมตร (Seidenfaden, ๑๙๙๘, Obchant, ๑๙๙๙ และ Nanakorn and Indhanusika, ๒๐๐๐)

ภาพที่ ๑ ชื่อวิทยาศาสตร์ของฟ้ามุ่ยน้อย ๑. ลักษณะวิสัย ๒. ช่อดอก ๓. ดอก และ ๔. ฝัก

จากการสุ่มสำรวจประชากรฟ้ามุ่ยน้อยในธรรมชาติ ในแหล่งที่เคยมีการรายงานว่าพบฟ้ามุ่ยน้อย โดยสุ่มสำรวจ ๖ ครั้ง ๑๐ แห่ง ในเขตจังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดตาก และจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบฟ้ามุ่ยน้อยในธรรมชาติเฉพาะในบริเวณจังหวัดเชียงใหม่ แหล่งอาศัยเป็นป่าดิบแล้ง และถูกบุกรุกทำลายเพื่อเป็นแหล่งอาศัย และเกษตรกรรม

การขยายพันธุ์ฟ้ามุ่ยน้อย ทำได้ทั้งการขยายพันธุ์แบบอาศัยเพศ และการขยายพันธุ์แบบไม่อาศัยเพศ (ภาพที่ ๒)

การขยายพันธุ์แบบอาศัยเพศ ฝักของฟ้ามุ่ยน้อยนับจากวันผสมเกสรจนถึงวันที่เมล็ดแก่ตามธรรมชาติมีอายุ ๑๒-๑๘ เดือน อายุของฝักที่นำมาเพาะได้ดี ควรมีอายุประมาณ ๒ ใน ๓ ของอายุฝักแก่ โดยควรเก็บผลเมื่ออายุ ๘-๑๒ เดือน สำหรับการเพาะเมล็ดจากฝัก นิยมการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ เนื่องจากได้ปริมาณต้นครั้งละมาก ๆ มักใช้ฝักที่มีอายุตั้งแต่ ๖-๗ เดือน จนถึงอายุ ๘-๑๒ เดือน ก่อนฝักแก่และแตก ระยะเวลาจากฝักในห้องปฏิบัติการจนกระทั่งออกจากขวด ใช้เวลา ๑ ปีครึ่ง ถึง ๒ ปี และหลังออกขวด ๓ ปีขึ้นไปจึงจะให้ช่อดอก ฟ้ามุ่ยน้อย ๑ ฝัก ได้ไม้ขวด ประมาณ ๑๐๐ ขวด โดย ๑ ขวดมีจำนวนต้น ๓๐-๓๕ ต้น ราคาขวดละ ๒๕๐-๓๕๐ บาท

การขยายพันธุ์แบบไม่อาศัยเพศ สามารถตัดแยก (division) โดยการตัดยอด โดยยอดที่ตัดต้องมีรากติดไปด้วยอย่างน้อย ๑ เส้น และการตัดตะเกียงหรือแขนที่เป็นลำต้นใหม่จากตาข้างและมีราก สามารถตัดออกไปปลูกได้เช่นเดียวกัน

ภาพที่ ๒ ฟ้ามุ่ยน้อยที่ได้จากการขยายพันธุ์เทียมในระยะต่าง ๆ ๑. ระยะไม้นี้ว ๒. ระยะไม้นี้วก่อนออกดอก และ ๓. ระยะไม้นี้วกำลังออกดอก

ลูกผสมที่เกิดจากกล้วยไม้ฟ้ามุ่ยน้อย ฟ้ามุ่ยน้อยสามารถผสมพันธุ์กับกล้วยไม้อิงอาศัยในสกุลแวนดา และลูกผสมอื่นได้ ตามชื่อคู่ผสม ดังนี้ (Royal Horticultural Society, ๒๐๑๑)

- Vanda coeruleascens* x *V. lilacina* = Suchart Baby Blue
- x *V. teres* = Hetty Henderson
- x *Vascostylis Bonbon* = Vasco. Little Preya

๒. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้าและอนุรักษ์

กฎหมายระหว่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าฟ้ามุ่ยน้อย

๑. บทบัญญัติแห่งอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (อนุสัญญาไซเตส)

อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ เป็นอนุสัญญาแบบพหุภาคี เป็นความตกลงระหว่างรัฐต่อรัฐ โดยมีเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ที่ต้องการอนุรักษ์และคุ้มครองชนิดพันธุ์พืชที่ใกล้สูญพันธุ์ของโลกที่ได้รับผลกระทบหรือถูกคุกคามอันเนื่องมาจากการค้าระหว่างประเทศ โดยใช้ระบบใบอนุญาตก่อนการนำเข้า ส่งออก ซึ่งเป็นความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างประเทศผู้ส่งออกและประเทศผู้นำเข้า กล่าวคือ ประเทศผู้ส่งออกจะต้องศึกษาและตรวจสอบว่าการส่งออกซึ่งชนิดพันธุ์ดังกล่าวไม่เสี่ยงต่อการใกล้สูญพันธุ์ของประชากรของชนิดพันธุ์ในธรรมชาติ และในขณะเดียวกันประเทศผู้นำเข้าจะต้องศึกษาว่าการนำเข้าชนิดพันธุ์ดังกล่าวไม่มีผลกระทบต่อชนิดพันธุ์อื่นในธรรมชาติ และต้องตรวจสอบว่าการนำเข้าชนิดพันธุ์นั้นมีการดูแลจัดการที่ดี ทำให้ชนิดพันธุ์นั้นมีชีวิตอยู่รอดได้ เพื่อให้การควบคุมการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้แบ่งชนิดพันธุ์พืชในอนุสัญญาไซเตสออกเป็น ๓ บัญชี ดังนี้

บัญชีแนบท้ายหมายเลข ๑ หมายถึง ชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามและอยู่ในภาวะใกล้สูญพันธุ์ หากเก็บมาจากป่าธรรมชาติโดยตรง ห้ามทำการค้าโดยเด็ดขาด ยกเว้นที่ได้มาจากการขยายพันธุ์เทียม และเพื่อการศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น ตัวอย่างเช่น กล้วยไม้สกุลรองเท้านารี และกล้วยไม้เอื้องปากนกแก้ว

บัญชีแนบท้ายหมายเลข ๒ หมายถึง ชนิดพันธุ์ที่เหลือน้อยค่อนข้างน้อย หรือกำลังถูกคุกคามแต่ยังไม่ถึงกับใกล้สูญพันธุ์ สามารถทำการค้าได้ภายใต้การควบคุมเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้ชนิดพันธุ์ดังกล่าวตกอยู่ในภาวะใกล้สูญพันธุ์ ตัวอย่างเช่น กล้วยไม้ทุกชนิด (นอกเหนือจากที่อยู่ในบัญชีแนบท้ายที่ ๑) ต้นหม้อข้าวหม้อแกงลิง ปรงกระบองเพชร เป็นต้น

บัญชีแนบท้ายหมายเลข ๓ หมายถึง ชนิดพันธุ์ที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายของประเทศใดประเทศหนึ่ง และร้องขอให้ภาคีสมาชิกอื่นช่วยควบคุมการค้าชนิดพันธุ์นั้นด้วย ตัวอย่าง เช่น ต้นมะเมื่อย ของประเทศเนปาล

พืชในวงศ์กล้วยไม้ทุกชนิด (Orchidaceae) จัดเป็นพืชที่อยู่ในบัญชีแนบท้ายอนุสัญญา โดยกล้วยไม้ป่าม้วนน้อยจัดเป็นพืชที่อยู่ในบัญชีแนบท้ายอนุสัญญาไซเตส บัญชีที่ ๒ อนุสัญญาไซเตสมีข้อกำหนดในการปฏิบัติ ดังนี้

ตามบทบัญญัติ มาตรา ๔ แห่งอนุสัญญาไซเตส ว่าด้วยระเบียบการค้าซึ่งตัวอย่างชนิดที่ระบุในบัญชีแนบท้าย หมายเลข ๒ ตามมาตรา ๔ วรรค ๒ (ก) การออกหนังสืออนุญาตส่งออกให้กับตัวอย่างพันธุ์ชนิดที่ระบุไว้ในบัญชีแนบท้าย หมายเลข ๒ เจ้าหน้าที่วิชาการของประเทศผู้ส่งออกจะต้องเห็นชอบแล้วว่า การส่งออกชนิดพันธุ์ใด ๆ จะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อการอยู่รอดของชนิดพันธุ์นั้น

มาตรา ๔ วรรค ๓ กำหนดให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการของแต่ละประเทศภาคีเป็นผู้ตรวจสอบการส่งออกซึ่งตัวอย่างชนิดพันธุ์ที่ระบุในบัญชีแนบท้าย หมายเลข ๒ และให้คำแนะนำเจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมในการจำกัดใบอนุญาตการส่งออกซึ่งตัวอย่างพันธุ์ชนิดที่ระบุไว้ในบัญชีแนบท้าย หมายเลข ๒ เพื่ออนุรักษ์ชนิดพันธุ์นั้น ๆ ไว้ในถิ่นที่อยู่ให้คงอยู่ในระดับที่สมควร เพื่อดำรงไว้ซึ่งบทบาทในระบบนิเวศวิทยา

ทั้งนี้ ในการศึกษาทบทวนผลกระทบอันเนื่องมาจากการค้าต่อชนิดพันธุ์ต้องเป็นไปตามข้อเสนอแนะของมติที่ประชุมที่ ๑๒.๘ แก้ไขเพิ่มเติมในสมัยประชุมประเทศภาคี ครั้งที่ ๑๓ โดยมีวิธีการ ขั้นตอนการดำเนินการศึกษาทบทวน ตรวจสอบ ติดตามผลกระทบอันเนื่องมาจากการค้าชนิดพันธุ์ที่อยู่ในบัญชีแนบท้ายอนุสัญญา หมายเลข ๒

ในการดำเนินการศึกษาทบทวน ตรวจสอบ ติดตามผลกระทบอันเนื่องมาจากการค้า คณะกรรมการด้านพืช (Plants Committee) ต้องหารือกับประเทศถิ่นกำเนิดชนิดพันธุ์ (Range States) ในการตรวจสอบข้อมูลทางด้านชีววิทยา การทำการค้าและประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอน ดังนี้

- การคัดเลือกและกำหนดชนิดพันธุ์ที่จะทำการศึกษาทบทวน ตรวจสอบ ติดตามผลกระทบอันเนื่องมาจากการค้า โดยพิจารณาข้อมูลสถิติการค้าชนิดพันธุ์จากรายงานประจำปี (Annual Report) และจัดลำดับการศึกษา ทบทวนจากชนิดพันธุ์ที่มีปริมาณการค้าในระดับที่น่าเป็นห่วงมากที่สุดก่อน ยกเว้นในกรณีที่มีประเด็นปัญหาสำคัญเร่งด่วน

- ประเทศถิ่นกำเนิดของชนิดพันธุ์ที่ได้รับเลือกให้ทำการศึกษา ทบทวนต้องจัดทำรายงานข้อมูลความเห็นส่งให้สำนักเลขาธิการ เพื่อส่งต่อให้คณะกรรมการด้านพืชพิจารณา เมื่อคณะกรรมการมีความเห็นว่า มีการปฏิบัติตามมาตรา ๔ วรรค ๒ (ก) วรรค ๓ หรือ วรรค ๖ (ก) อย่างถูกต้อง ชนิดพันธุ์นั้นก็จะถูกลบออกจากรายชื่อชนิดพันธุ์ที่ต้องทำการศึกษาทบทวน และประกาศแจ้งเวียนให้ประเทศภาคีทราบต่อไป

- หากไม่เป็นไปตามกรณีข้างต้น จะต้องมีการศึกษาเพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติม โดยคณะที่ปรึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญของสำนักเลขาธิการ และจัดชนิดพันธุ์เข้าไว้ใน ๓ กลุ่ม คือ “Urgent Concern” “Possible Concern” และ “Least Concern”

- กรณีที่เป็นชนิดพันธุ์ระดับ Urgent Concern ประเทศถิ่นกำเนิดต้องมีการกำหนดมาตรการเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา ๔ วรรค ๒ (ก) วรรค ๓ หรือ วรรค ๖ (ก) เช่น การจำกัดปริมาณการส่งออก กำหนดเงื่อนไข มาตรการในการจัดการและใช้ประโยชน์ซึ่งชนิดพันธุ์ จัดให้มีการดำเนินการศึกษาทบทวน ตรวจสอบ ติดตามผลกระทบอันเนื่องมาจากการค้าชนิดพันธุ์ (Non-Detriment Finding) เป็นต้น

กฎหมายภายในประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าป่าม้วนน้อย ถูกควบคุมโดยกฎหมายภายในหลายฉบับ ดังนี้

๑) กฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์

กล้วยไม้ป่าทุกชนิด จัดเป็น ของป่าหวงห้าม ตามพระราชกฤษฎีกากำหนดของป่าหวงห้าม พ.ศ. ๒๕๓๐ และพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยกฎหมายฉบับนี้บัญญัติไว้ว่า ผู้ใดเก็บหาของป่าหวงห้าม หรือทำอันตรายด้วยประการใด ๆ แก่ของป่าหวงห้ามหรือในป่า ต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และต้องเสียค่าภาคหลวง กับทั้งต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในกฎกระทรวงหรือในการอนุญาต (มาตรา ๒๙) และผู้ใดนำไม้หรือของป่าเคลื่อนที่ ต้องมีใบเบิกทางของพนักงานเจ้าหน้าที่กำกับไปด้วย ตามข้อกำหนดในกฎกระทรวง (มาตรา ๓๙) และกฎหมายยังบัญญัติไว้ว่า ห้ามมิให้ผู้ใดค้าหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งของป่าหวงห้ามเกินกว่าปริมาณที่กำหนดในราชกิจจานุเบกษา (มาตรา ๒๙ ทวิ) สำหรับกล้วยไม้ป่าปริมาณที่กฎหมายอนุญาตให้มีไว้ในครอบครองเพื่อใช้สอยในครัวเรือนแห่งตน คือ ๒๐ ต้น บทกำหนดโทษของกฎหมายป่าไม้ คือ ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๒๙ มาตรา ๒๙ ทวิ และมาตรา ๓๙ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ นอกจากนี้ยังมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรพืชป่าไว้ในถิ่นเดิม (*in situ conservation*) อีกหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นต้น ข้อกำหนดของกฎหมายเหล่านี้ได้คุ้มครองพันธุ์พืชในกรณีของกล้วยไม้ป่า ค่อนข้างเข้มงวด แต่เนื่องจากขนาดพื้นที่ที่พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องควบคุม กำกับดูแล เป็นบริเวณกว้างมาก จึงทำการควบคุม กำกับดูแลไม่ทั่วถึง

๒) กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืช

พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นกฎหมายมีเจตนารมณ์ เพื่อส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้มีการพัฒนาและปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่ภายใต้หลักความปลอดภัยทางชีวภาพและความมั่นคงทางอาหาร ด้วยการให้สิทธิการคุ้มครองตามกฎหมาย ให้ความคุ้มครองแก่พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป และพันธุ์พืชป่า โดยกำหนดให้มีการขออนุญาต และทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ในกรณีที่เกิดขึ้น จัดหาของพืชพันธุ์นั้น หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของพืชไปใช้เพื่อการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ทดลอง และวิจัยเพื่อประโยชน์ในทางการค้า และเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์พืชดั้งเดิมทั้งพืชพื้นเมืองและพันธุ์พืชป่าที่คำนึงถึงสิทธิเกษตรกรและสิทธิชุมชน ด้วยการกระตุ้นให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ในทรัพยากรพันธุ์กรรมอย่างยั่งยืน

๓) กฎหมายว่าด้วยการกักกันพืช

พำม่วยน้อยถือเป็น สิ่งกักกั ตามพระราชบัญญัติกักกันพืช พ.ศ. ๒๕๐๗ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติกักกันพืช (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๒ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๑ ผู้ใดประสงค์จะนำเข้าสินค้าประเภทกล้วยไม้พันธุ์แท้ และรวมถึงกล้วยไม้ลูกผสม เช่น ไม้ขวด ต้น ตา กิ่ง หน่อ ไม้ตัดดอก หรือฝัก เป็นต้น จะต้องมีใบรับรองปลอดศัตรูพืชหรือใบรับรองสุขอนามัยพืช (Phytosanitary Certificate) ฉบับจริงจากประเทศต้นทางกำกับมาด้วย และจะต้องนำพืชมาแจ้งการนำเข้าทุกครั้ง ณ ด่านตรวจพืชและวัสดุการเกษตร กรมวิชาการเกษตร เพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่กักกันพืชหรือนายตรวจพืชทำการกักและตรวจสอบศัตรูพืชเบื้องต้น เพื่อให้แน่ใจว่าสินค้าเหล่านั้นปลอดจากโรคและศัตรูพืชทางด้านกักกันพืช (Quarantine Pest) เสียก่อน จึงจะอนุญาตให้นำเข้าได้

การส่งออกพำม่วยน้อยไปยังต่างประเทศ ส่วนใหญ่ประเทศปลายทางจะกำหนดให้มีใบรับรองสุขอนามัยพืช (Phytosanitary Certificate) กำกับสินค้าไปด้วย บางประเทศจะเข้มงวดในการนำเข้า ซึ่งบางครั้งจะต้องมีการตรวจรับรองพิเศษโดยระบุข้อความในใบรับรองปลอดศัตรูพืช ผู้ส่งออกจึงควรติดต่อสอบถามไปยังประเทศที่ต้องการนำเข้าก่อนเป็นการล่วงหน้า เพื่อทราบเงื่อนไขต่าง ๆ ในการขออนุญาตนำเข้า (Import Permit)

๔) กฎหมายว่าด้วยการควบคุมการนำเข้า ส่งออก และนำผ่านพืชอนุรักษ์

พำม่วยน้อย จัดเป็น พืชอนุรักษ์ ตามพระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติพันธุ์พืช (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กฎหมายฉบับแก้ไขเพิ่มเติมได้บัญญัติขึ้นมาเพื่อให้ครอบคลุมถึง

การปฏิบัติงานตามพันธกรณีต่ออนุสัญญาไซเตส ที่ประเทศไทยได้เป็นสมาชิก สำคัญของพระราชบัญญัติพันธุ์พืช (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ (แก้ไขเพิ่มเติม) มีดังนี้คือ

เพิ่มเติมคำนิยามคำว่า พืชอนุรักษ์ โดยให้หมายถึงพืชในบัญชีแนบท้ายอนุสัญญาไซเตส ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา และกำหนดความหมายของคำว่า “การขยายพันธุ์เทียม” หมายความว่า การขยายพันธุ์ที่ไม่ใช่การขยายพันธุ์โดยธรรมชาติตามเกณฑ์และวิธีการที่อธิบดีกำหนด (มาตรา ๓)

พำม่น้อยจัดเป็นพืชอนุรักษ์บัญชีที่ ๒ ซึ่งมีข้อยกเว้นที่กฎหมายฉบับนี้ไม่ควบคุม ดังนี้

- ๑) เมล็ด และละอองเกสร (รวมถึงละอองเกสรที่มีลักษณะเป็นกลุ่มก้อนหรือเป็นเมือก)
- ๒) ต้นอ่อนหรือที่ได้จากการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อในสภาพปลอดเชื้อไม่ว่าจะอยู่ในอาหารแข็งหรืออาหารเหลว ขนส่งในสภาพปลอดเชื้อ
- ๓) ไม้ตัดดอกที่ได้จากต้นที่ขยายพันธุ์เทียม

กฎ ระเบียบในการนำเข้า ส่งออก นำผ่านพืชอนุรักษ์และซากของพืชอนุรักษ์

ตามกฎหมายห้ามมิให้ผู้ใดนำเข้า ส่งออก นำผ่านพืชอนุรักษ์และซากของพืชอนุรักษ์ เว้นแต่ได้รับหนังสืออนุญาตจากอธิบดีกรมวิชาการเกษตร หรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย (มาตรา ๒๙ ตรี)

ผู้ใดประสงค์จะขยายพันธุ์เทียมพืชอนุรักษ์เพื่อการค้าให้ยื่นคำขอเป็นหนังสือเพื่อขอขึ้นทะเบียนสถานที่เพาะเลี้ยงพืชอนุรักษ์ต่อกรมวิชาการเกษตร (มาตรา ๒๙ จัตวา)

บทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๒๙ ตรี และมาตรา ๒๙ จัตวา ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินสามพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายบังคับ ควบคุมการนำเข้า ส่งออก นำผ่าน พืชอนุรักษ์ หรือซากของพืชอนุรักษ์ ซึ่งในที่นี้รวมถึงพืชในวงศ์กล้วยไม้ทุกชนิด ในปัจจุบันผู้ใดจะทำการนำเข้า ส่งออก หรือนำผ่านพืชอนุรักษ์วงศ์กล้วยไม้ทุกชนิดหรือแม้กระทั่งซาก ไม่ว่าจะมีชีวิตหรือซากที่ตายแล้วที่สามารถจำแนกออกได้ว่าเป็นพืชในวงศ์กล้วยไม้ จะต้องหนังสืออนุญาตไซเตส (CITES Permit) กำกับสินค้าทุกครั้ง ถ้าไม่มีถือว่ามีความผิดตามกฎหมายฉบับนี้ ในกรณีที่จะส่งออกต้นกล้วยไม้พืชอนุรักษ์ไปยังต่างประเทศ จะต้องขอหนังสืออนุญาตส่งออก (CITES Export Permit) จากกรมวิชาการเกษตร ก่อนทำการส่งออก

การขึ้นทะเบียนสถานที่เพาะเลี้ยงกล้วยไม้พันธุ์แท้เพื่อการค้า

ผู้ใดประสงค์จะทำการขยายพันธุ์เทียม (artificially propagation) กล้วยไม้พันธุ์แท้ (orchid species) ทุกชนิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการค้า กฎหมายฉบับนี้บัญญัติให้ ต้องขึ้นทะเบียนสถานที่เพาะเลี้ยงเพื่อการค้ากับกรมวิชาการเกษตร โดยมีสาระสำคัญการขึ้นทะเบียนสถานที่เพาะเลี้ยงพืชอนุรักษ์เพื่อการค้า คือ

- ๑) ต้องแจ้งแหล่งที่มาของพ่อ-แม่พันธุ์ ตลอดอายุใบสำคัญการขึ้นทะเบียน ซึ่งมีอายุ ๕ ปี และมีการต่ออายุใบสำคัญเมื่อครบกำหนด ๕ ปี
- ๒) ต้องคงจำนวนของพ่อ-แม่พันธุ์ ตลอดอายุใบสำคัญการขึ้นทะเบียน ซึ่งมีอายุ ๕ ปี และมีการต่ออายุใบสำคัญ
- ๓) ต้องแจ้งวิธีการขยายพันธุ์เทียมให้ชัดเจน ได้แก่ เพาะเมล็ดหรือแบ่งกอ/แยกหน่อ หรือปั่นตา-เพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ เป็นต้น
- ๔) ต้องจัดทำรายงานปริมาณของต้นกล้วยไม้ที่มีการเปลี่ยนแปลงทุก ๆ สิ้นปีปฏิทิน
- ๕) ห้ามนำกล้วยไม้ป่า ซึ่งได้มาโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย มาเพาะปนในสถานที่เพาะเลี้ยงที่ขึ้นทะเบียนไว้
- ๖) ต้องจัดระเบียบสถานที่เพาะเลี้ยงให้เป็นระเบียบ เป็นสัดส่วน พร้อมทั้งจะได้รับตรวจสอบจากพนักงานเจ้าหน้าที่

สำหรับการขยายพันธุ์เทียม ตามกฎหมายจะต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์และข้อกำหนดตามประกาศกรมวิชาการเกษตร ดังต่อไปนี้

๑) ต้องคงปริมาณของพ่อ-แม่พันธุ์ตลอดอายุการขึ้นทะเบียนใบสำคัญ

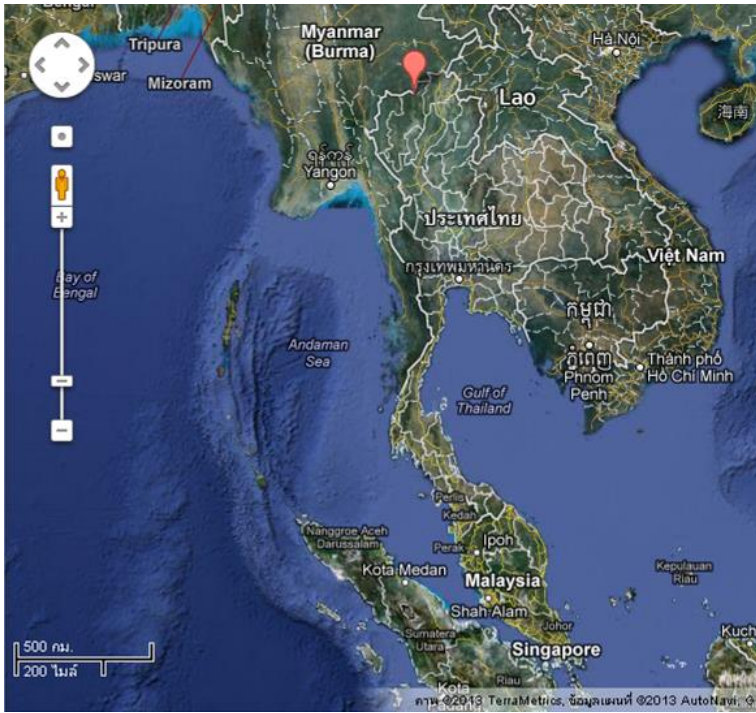
๒) ต้องจัดการและควบคุมสภาพแวดล้อมเพื่อการผลิตพันธุ์ เช่น การให้น้ำ ให้อุณหภูมิ การพรางแสง เป็นต้น

๓. ศึกษาทบทวนสถานภาพทางด้านการอนุรักษ์และด้านการค้าฟ้ามุ่ยน้อยในประเทศไทย

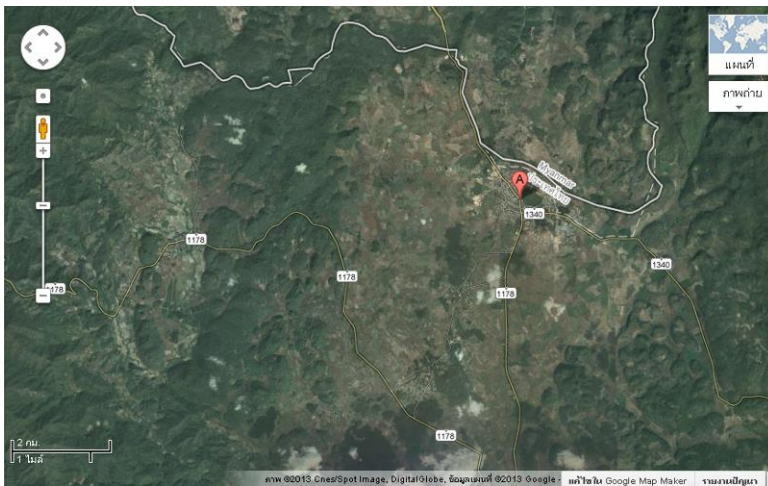
สถานภาพของฟ้ามุ่ยน้อย

จากรายงานการสำรวจการค้ากล้วยไม้ในประเทศไทยของสวนพฤกษศาสตร์คิว (๑๙๙๙) ระหว่างปี ๑๙๙๐-๑๙๙๕ ระบุว่า ฟ้ามุ่ยน้อยเป็นกล้วยไม้ ๑ ใน ๑๖ อันดับของกล้วยไม้ที่ควรมีการอนุรักษ์

ในปี ๒๕๔๙ สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำรวจรวบรวมรายชื่อพืชถิ่นเดียว พืชหายาก พืชมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ และพืชใกล้สูญพันธุ์ของประเทศไทย จำนวน ๑,๔๑๐ ชนิด ๑๓๗ วงศ์ ดังนี้ เฟิน ๑๗ วงศ์ ๔๒ ชนิด พืชเมล็ดเปลือย ๕ วงศ์ ๒๗ ชนิด พืชใบเลี้ยงเดี่ยว ๑๙ วงศ์ ๔๑๗ ชนิด พืชใบเลี้ยงคู่ ๙๖ วงศ์ ๙๒๔ ชนิด โดยพืชในวงศ์กล้วยไม้ มีจำนวนมากที่สุด จำนวน ๑๗๔ ชนิด ซึ่งพืชในจำนวน ๑,๔๑๐ ชนิด อยู่ในสถานะต่าง ๆ ดังนี้ แนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (Vulnerable; VU) จำนวน ๔๔๐ ชนิด ใกล้สูญพันธุ์ (Endangered; EN) จำนวน ๑๓๔ ชนิด ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (Critically Endangered; CR) จำนวน ๒๐ ชนิด ใกล้ถูกคุกคาม (Near threatened; NT) จำนวน ๒๖ ชนิด มีความกังวลน้อยที่จะสูญพันธุ์ (Least Concern; LC) จำนวน ๖ ชนิด และได้จัดฟ้ามุ่ยน้อยอยู่ในสถานภาพพืชที่ใกล้สูญพันธุ์ (Santisuk *et al.*, ๒๐๐๖) และมีพืชที่คาดว่าสูญพันธุ์ไปจากถิ่นที่อยู่ในธรรมชาติแล้ว จำนวน ๒ ชนิด คือ ฟ้ามุ่ยน้อย (*Vanda coerulescens* Griff.) และโคกระย้า (*Amherstia nobilis* Wall.) (ศิริกุล, ๒๕๕๑) แต่จากการสำรวจ พบว่า ฟ้ามุ่ยน้อยยังไม่สูญพันธุ์ไปจากถิ่นที่อยู่ในธรรมชาติ แต่พบได้ยากพบเฉพาะบริเวณ เนื่องจากการสำรวจครั้งนี้พบฟ้ามุ่ยน้อยในเขตอำเภอเชียงดาว บริเวณใกล้ชายแดนไทยกับสหภาพพม่า และพบในพื้นที่ป่าต้นน้ำอำเภอไชยปราการ แต่ไม่พบบริเวณจังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดลำปาง ตามที่มีในรายงานของ Seidenfaden, ๑๙๙๘, Obchant, ๑๙๙๙ และ Nanakorn and Indhanusika, ๒๐๐๐ โดยพบจำนวนประมาณ ๑๒๐ ต้น และจากการสัมภาษณ์ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณที่มีการกระจายพันธุ์ของฟ้ามุ่ยน้อย แหล่งอาศัยเดิมเป็นป่าดิบแล้งที่มีความอุดมสมบูรณ์ ถูกแผ้วถาง และเผาให้เป็นพื้นที่เสื่อมโทรมเปิดโล่ง เพื่อเป็นที่อยู่อาศัย และทำเกษตรกรรม เช่น ไร่ข้าวโพด ทำให้การทำลายแหล่งอาศัยฟ้ามุ่ยน้อยเป็นบริเวณกว้าง และมีการเพิ่มพื้นที่แผ้วถางอย่างรวดเร็วตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๙ และยังคงมีการแผ้วถางเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน จนอาจส่งผลให้ฟ้ามุ่ยน้อยสูญพันธุ์ได้ในอนาคต

ภาพที่ ๓ บริเวณที่พบกล้วยไม้ป่ามู่น้อยในเขตอำเภอเชียงดาว และอำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๔ บริเวณที่พบกล้วยไม้ป่ามู่น้อย ในเขตอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ใกล้ชายแดนไทย-สหภาพพม่า

ภาพที่ ๕ แหล่งอาศัยของฟ้ามุ่ยน้อย ๑., ๒., ๓ ฟ้ามุ่ยน้อยที่เกาะอยู่บนต้นไม้สูง และ ๔ ป่าดิบแล้งแหล่งที่อยู่ของฟ้ามุ่ยน้อย (เดือนมีนาคม)

ภาพที่ ๖ สภาพป่าดิบแล้ง บริเวณถนนทางเข้าสู่หมู่บ้านที่พบฟ้ามุ่ยน้อย

ภาพที่ ๗ ป่าดิบแล้งที่ถูกแผ้วถางเพื่อทำเกษตรกรรม (เดือนมีนาคม)

ภาพที่ ๘ ป่าดิบแล้งที่บริเวณพื้นที่ราบ และเนินเขาถูกแผ้วถางเพื่อทำเกษตรกรรม แต่ยังคงเหลือสภาพป่าดิบแล้งบริเวณที่ลาดชัน และยอดเขา (เดือนกันยายน)

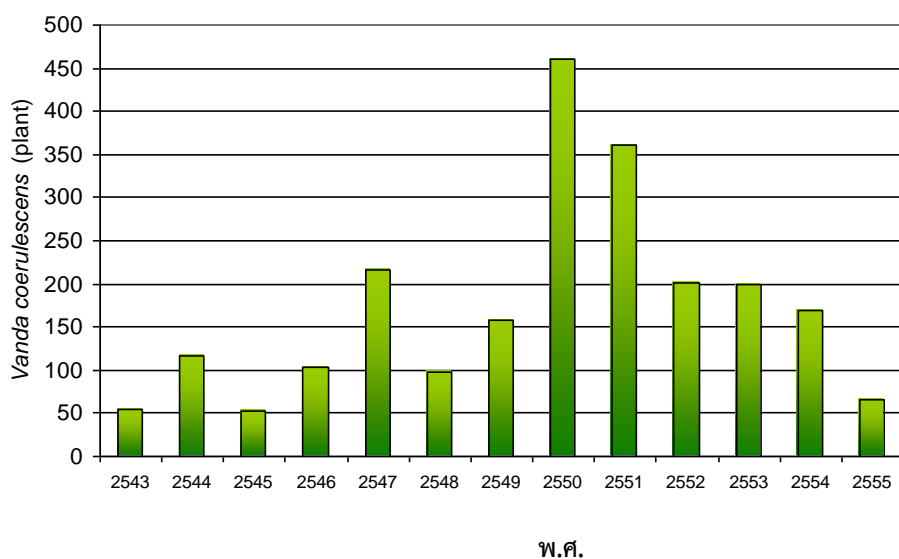
จากการสำรวจการค้าฟ้ามุ่ยน้อยภายในประเทศ พบว่า มีการค้าต้นฟ้ามุ่ยน้อยจากธรรมชาติตามตลาดนัดต่าง ๆ บริเวณภาคเหนือ และในร้านค้ากล้วยไม้ป่าอย่างต่อเนื่อง แต่พบจำนวนไม่มาก โดยพบกล้วยไม้ฟ้ามุ่ยน้อยถูกเก็บออกจากแหล่งธรรมชาติส่งขายให้ร้านค้ากล้วยไม้ เพื่อติดขอนไม้ หรือติดกระถาง ราคาขายต้นละ ๑๒๐-๒๐๐ บาท ขึ้นอยู่กับขนาดและความสมบูรณ์ของต้น และมีการประกาศขายกล้วยไม้ฟ้ามุ่ยน้อยในอินเทอร์เน็ต แบบเป็นต้น เป็นกำ และเป็นกอ โดยเฉพาะช่วงเวลาที่มีการออกดอก ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน ราคาขายต้นละ ๕๐-๒๕๐ บาท

ภาพที่ ๙ สภาพของฟ้ามุ่ยน้อยที่ประกาศขายทางอินเทอร์เน็ต ๑. แบบเป็นต้น ๒. เป็นกอหรือเป็นกำ ๓., ๔. ตัดกระเช้า และ ๕. ตัดท่อนกิ่งไม้ที่ฟ้ามุ่ยน้อยยึดเกาะ

สถิติการส่งออกต้นฟ้ามุ่ยน้อย จากข้อมูลการทำการค้าระหว่างประเทศ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๕๕ มีการส่งออกโดยขออนุญาตจากกรมวิชาการเกษตร จำนวน ๒,๒๕๔ ต้น สำหรับข้อมูลการส่งออกกล้วยไม้สกุลแวนดา พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๕๓ มีการส่งออกฟ้ามุ่ยน้อย ๑,๙๑๐ ต้น จากจำนวนกล้วยไม้สกุลแวนดาทั้งหมด ๒๐,๕๗๖ ต้น คิดเป็นอันดับสามในการส่งออกกล้วยไม้สกุลแวนดาทั้งหมด และสำหรับประเทศที่นำเข้าฟ้ามุ่ยน้อย จำนวนมากที่สุดสามอันดับแรก ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และญี่ปุ่น

ภาพที่ ๑๐ แผนภูมิแสดงปริมาณการส่งออกฟ้ามุ่ยน้อย ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๕๕

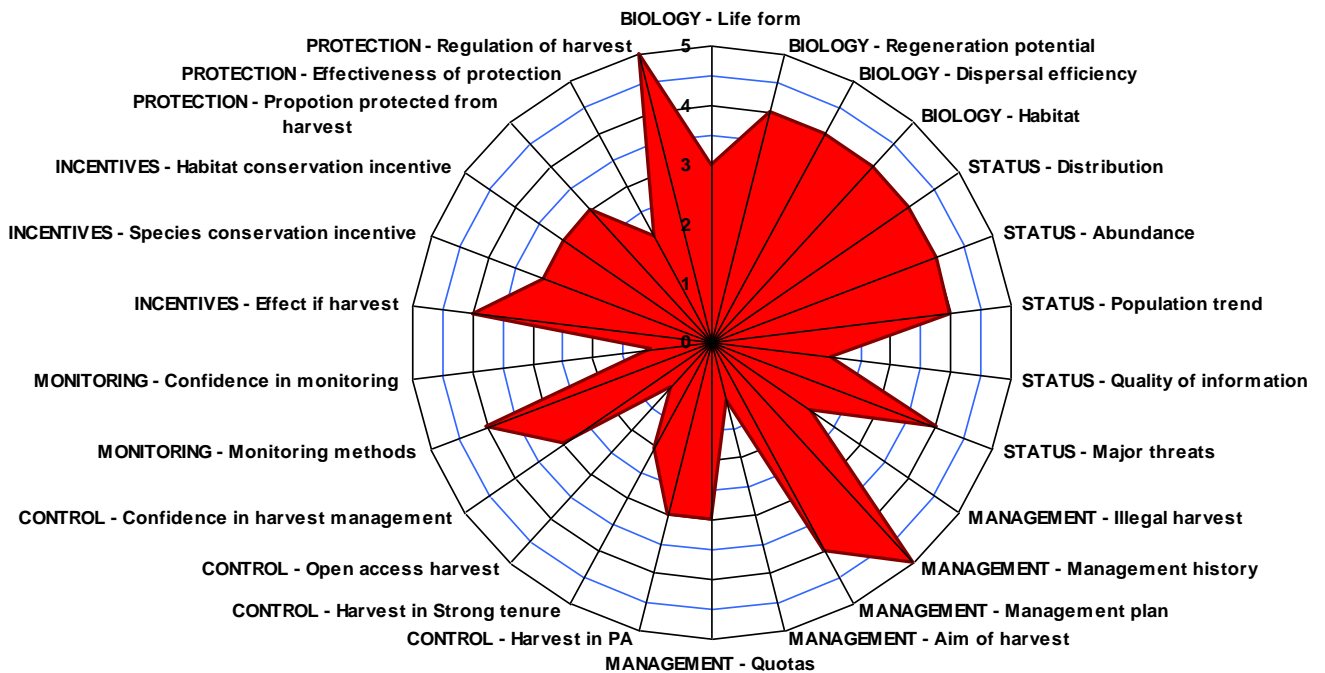
การขึ้นทะเบียนสถานที่เพาะเลี้ยงพืชอนุรักษ์กับกรมวิชาการเกษตร (พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๕) มีผู้ขึ้นทะเบียนสถานที่เพาะเลี้ยงพ้ามุ่ยน้อย จำนวน ๓๖ ราย มีปริมาณพ่อ-แม่พันธุ์ ๒๕๓ ต้น และปริมาณเพื่อการค้า จำนวน ๕,๑๑๔ ต้น

๔. การเก็บเกี่ยวและการนำไปใช้ประโยชน์

รูปแบบในการเก็บเกี่ยวพ้ามุ่ยน้อยในธรรมชาติ ผู้เก็บหามักเก็บโดยดึงหรือตัดแยกเป็นต้นเดียวเป็นกอ เก็บจากกิ่งไม้แห้งร่วงหล่น หรือตัดกิ่งต้นไม้ที่กอพ้ามุ่ยเกาะออกเป็นท่อนเพื่อไม่ให้รากกระทบกระเทือน มีอัตราการรอดชีวิตสูง และเพิ่มราคาขายได้มากขึ้น ซึ่งการเก็บเกี่ยววิธีนี้จะทำให้ลูกไม้ติดไปด้วย วัตถุประสงค์ในการเก็บเกี่ยวพ้ามุ่ยน้อยเพื่อนำไปใช้ประโยชน์เป็นพ่อ-แม่พันธุ์ และไม้ประดับ เนื่องจากกล้วยไม้ชนิดนี้มีดอกขนาดเล็ก กลีบดอกมีสีม่วงอ่อน บางครั้งพบสีชมพู มีกลิ่นหอม ช่อดอกบานทน จึงเป็นที่นิยมของนักสะสมกล้วยไม้ และนักปรับปรุงพันธุ์ในการนำไปเป็นพ่อ-แม่พันธุ์ในการผลิตกล้วยไม้ลูกผสมสกุลแวนดา และกล้วยไม้ลูกผสมอิงอาศัยอื่น ๆ ประเทศไทยมีกฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์หลายฉบับในการควบคุมการเก็บเกี่ยวพ้ามุ่ยน้อยออกจากป่าธรรมชาติ เช่น พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.๒๕๓๕ (เขตห้ามล่าสัตว์ป่า) ฯลฯ จากการศึกษาพ้ามุ่ยน้อยในพื้นที่ป่าธรรมชาติที่ประชาชนจับจองสร้างที่อยู่อาศัย และบริเวณป่าที่ถูกทำลาย เผาให้เป็นป่าเสื่อมโทรม และแผ้วถางเพื่อทำเกษตรกรรม ซึ่งเจ้าของที่ดินสามารถเก็บมาใช้ประโยชน์ได้

จากข้อมูลต่าง ๆ สามารถวิเคราะห์ตามหลักเกณฑ์การศึกษาตามแนวทางจากคู่มือของ The IUCN Species Survival Commission; Guidance for CITES Scientific Authorities; Checklist to assist in making Non-Detriment Findings for Appendix II Exports ได้กราฟการวิเคราะห์จากการศึกษา ดังนี้

Radar Plot of *Vanda coerulescens*

ภาพที่ ๑๑ กราฟผลการประเมินผลกระทบทางด้านการค้าที่มีต่อประชากรพ้ามุ่ยน้อย

สรุปผลการทดลอง และคำแนะนำ

การศึกษาผลกระทบทางการค้าที่มีต่อประชากรฟ้ามุ่ยน้อยในธรรมชาติตามแนวทางจากคู่มือ The IUCN Species Survival Commission; Guidance for CITES Scientific Authorities; Checklist to Assist in Making Non-Detriment Findings for Appendix II Exports (Rosser and Haywood, ๒๐๐๒) ฟ้ามุ่ยน้อยจัดเป็นพืชอนุรักษ์บัญชีที่ ๒ เป็นของป่าหวงห้ามตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๕๔๔ และเป็นพืชในบัญชีแนบท้ายอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าใกล้สูญพันธุ์ บัญชีที่ ๒

ฟ้ามุ่ยน้อยเป็นพืชล้มลุกอายุหลายปี เจริญเติบโตช้า มีการแพร่กระจายพันธุ์น้อย พบได้ยาก พบเฉพาะบริเวณป่าดิบแล้งภาคเหนือของประเทศไทย ฟ้ามุ่ยน้อยถูกจัดอยู่ในสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ และจากผลการศึกษาพบว่า ประชากรของฟ้ามุ่ยน้อยในธรรมชาติมีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ เนื่องจากที่อยู่อาศัยถูกทำลายอย่างรวดเร็ว ส่วนปัญหาการลักลอบเก็บมาจากธรรมชาติพบน้อย รูปแบบการเก็บเกี่ยวฟ้ามุ่ยน้อยจากธรรมชาติมักจะเก็บแยกเป็นต้น เป็นกอ หรือตัดกิ่งไม้ทั้งกิ่ง วัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นพ้อ-แม่พันธุ์ และไม้ประดับ สำหรับการบริหารจัดการการเก็บเกี่ยวฟ้ามุ่ยน้อยมีกฎหมายด้านการอนุรักษ์มาใช้ควบคุมการเก็บเกี่ยวออกมาจากป่า จากสถิติการค้าการค้าฟ้ามุ่ยน้อยที่ได้จากการขยายเทียมที่กลุ่มวิจัยอนุสัญญาไซเตสด้านพืชพบมีปริมาณการส่งออกเฉลี่ย ๑๗๓ ต้น/ปี ประเทศที่นำเข้าฟ้ามุ่ยน้อยจำนวนมากที่สุดสามอันดับแรก ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และญี่ปุ่น มีจำนวนที่ขึ้นทะเบียนสถานที่เพาะเลี้ยงเพื่อการค้าถึง ๕,๑๑๔ ต้น และจากการสำรวจการค้าตามตลาดการค้าไม้ประดับ พืชป่า และอินเทอร์เน็ต ยังพบมีการจำหน่ายฟ้ามุ่ยน้อยที่ได้จากป่าในช่วงที่มีการออกดอก การขยายพันธุ์เทียมสามารถขยายพันธุ์เทียมได้ทั้งแบบอาศัยเพศ และไม่อาศัยเพศ วิธีที่นิยม คือ การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อเมล็ดจากฝักฟ้ามุ่ยน้อย

จากการประเมินสถานภาพด้วยข้อมูลที่มีในปัจจุบัน พบว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้ฟ้ามุ่ยน้อยในประเทศไทยตกอยู่ในภาวะใกล้สูญพันธุ์ คือ ถิ่นที่อยู่อาศัยและแหล่งแพร่กระจายพันธุ์ถูกทำลาย (habitat loss) จากการบุกรุกทำลายและแผ้วถางพื้นที่ป่าและแหล่งอาศัยตามธรรมชาติ เพื่อทำเกษตรกรรมในบริเวณป่าดิบแล้งที่เป็นแหล่งอาศัยของฟ้ามุ่ยน้อย และขยายบริเวณกว้างขึ้นเรื่อย ๆ ในทุกปี นอกจากนี้ความต้องการแหล่งที่อยู่อาศัย และการขยายตัวของพื้นที่เมืองอย่างต่อเนื่อง และรวดเร็ว การส่งเสริมการทำเกษตรจากภาคเอกชน รวมทั้งการบังคับใช้กฎหมายภายในประเทศบางฉบับที่เกี่ยวข้องยังไม่เข้มงวดเพียงพอ จึงทำให้การคุ้มครองชนิดพันธุ์ในธรรมชาติทำได้ยาก แม้ประเทศไทยจะได้มีการกำหนดให้พืชในกลุ่มกล้วยไม้เป็นของป่าหวงห้าม ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยห้ามทำการค้ากล้วยไม้ป่าแล้วก็ตาม แต่ปัจจุบันยังพบมีการทำการค้ากล้วยไม้จากแหล่งธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง ทำให้ปริมาณกล้วยไม้ในธรรมชาติลดลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้น แนวทางในการกำกับดูแลเพื่อไม่ให้มีผลกระทบเสียหายต่อประชากรที่เหลืออยู่ตามธรรมชาติอันเนื่องมาจากการค้าระหว่างประเทศนั้น กรมวิชาการเกษตรได้กำหนดให้ทำการค้ากล้วยไม้ฟ้ามุ่ยน้อยได้เฉพาะต้นที่ได้จากการขยายพันธุ์เทียมเท่านั้น หากต้องการส่งออกต้นฟ้ามุ่ยน้อยที่ได้จากแหล่งธรรมชาติ ต้องมีหลักฐานแสดงการได้มาอย่างถูกต้องตามกฎหมายจากหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบพื้นที่นั้น ๆ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลพื้นที่ และการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ควรหามาตรการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน การอนุรักษ์พื้นที่ป่า การรณรงค์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมิให้มีการนำฟ้ามุ่ยน้อยออกจากแหล่งธรรมชาติโดยไม่คำนึงถึงประชากรที่เหลืออยู่ การส่งเสริมการขยายพันธุ์เทียมเพื่อคืนสู่แหล่งธรรมชาติ และการเพิ่มความเข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการใช้ประโยชน์จากฟ้ามุ่ยน้อยอย่างยั่งยืนต่อไป

ทั้งนี้กล้วยไม้ฟ้ามุ่ยน้อย มีลักษณะ ขนาดลำต้น และใบ ใกล้เคียงกับกล้วยไม้เข็มขาว (*Vanda lilacina* Teijsm. & Binn.) และเข็มเหลือง (*V. testacea* (Lindl.) Rchb. f.) เป็นอย่างมาก หากพบต้นในระยะไม่มีดอก อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดในการระบุชนิดได้

เอกสารอ้างอิง

- ฝ่ายการค้าพืชตามอนุสัญญา. ๒๕๕๒. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกล้วยไม้ ใน เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การปฏิบัติงานภายใต้อนุสัญญาไซเตสทางด้านพืช ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๒ วันอังคารที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๒ ณ โรงแรมเอเชีย แอร์พอร์ท ปทุมธานี. ฝ่ายการค้าพืชตามอนุสัญญา กองคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร. ๗๗ หน้า.
- พระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติพันธุ์พืช (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕, ฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ สำนักเลขานุการกรม กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ.
- ศิริกุล บรรพพงศ์. ๒๕๕๑. เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง กลยุทธ์ทั่วโลกสำหรับการอนุรักษ์พืช เป้าหมายที่ ๑๑:
- No species of wild flora endangered by international trade ในการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่องการปฏิบัติงานภายใต้อนุสัญญาไซเตสทางด้านพืช ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๑ วันพฤหัสบดี ที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ ณ ห้องบอลรูม เอ โรงแรมมารวย การ์เด็น กรุงเทพฯ.
- Nanakorn. W. and S. Indhamusika. ๒๐๐๐. Queen Sirikit Botanic Garden (Vol. ๖). O.S. Printing House, Bangkok. ๒๙๑ p.
- Rosser, A. and M. Haywood, (Compilers). ๒๐๐๒. Guidance for CITES Scientific Authorities; Checklist to assist in making non-detriment findings for Appendix II exports. IUCN, Switzerland and Cambridge, UK.
- Royal Horticultural Society. ๒๐๑๑. Sander's List of Orchid Hybrids Addendum ๒๐๐๘-๒๐๑๐. International Cultivar Registration Authority for Orchid Hybrids. MPG Books Group. UK.
- Santisuk, T., Chayamarit, K., Pooma, R. and Sudee, S.. ๒๐๐๖. Thailand Red Data : Plants. Office of Environmental Policy and Planning, Bangkok, Thailand. ๒๕๖ p.
- Seidenfaden, G. ๑๙๘๘ Orchid genera in Thailand XIV. Vandoid. Opera Botanica ๓๙๘ p.
- Sripotar, D. ๒๐๐๘. Non-Detrimental finding of *Vanda coerulea* in NDF WORKSHOP CASE STUDIES WG ๔ – Geophytes and Epiphytes CASE STUDY ๔, Mexico. ๕ p.
www.conabio.gob.mx/...CS๔%๒๐Vanda/WG๔-CS๔-S.pdf ๔/๑๒/๒๕๕๒
- Thaithong O. ๑๙๙๙. Orchids of Thailand. Office of Environmental Policy and Planning, Bangkok, Thailand. ๒๓๗ p.
- The Royal Botanic Gardens, Kew. ๑๙๙๙. A Survey of the Orchid Trade in Thailand. The Royal Botanic Gardens, Kew, UK. ๒๓ p.
- Wijnstekers, W. ๒๐๐๑. The Evolution of CITES, ๖th edition, CITES Secretariat, Geneva, Switzerland. ๔๙๒ p.

ภาคผนวก

ตารางภาคผนวกที่ ๑ แบบบันทึกข้อมูล รายละเอียดหลักเกณฑ์ในการให้คะแนนต่ำมู่ยน้อย

ข้อมูลทางด้านชีววิทยาของพืชป่าแต่ละชนิด (Biological Characteristics)		ระดับคะแนน	คะแนนที่ได้
๒.๑ รูปแบบชีววิทยาของพืช (Life Form)	พืชปีเดียว (Annual)	๑	
	พืชสองปี (Biennial)	๒	
	พืชหลายปี/ไม้ล้มลุก (Perennials/Herbs)	๓	✓
	ไม้พุ่ม/ไม้ต้นขนาดเล็ก (Shrub and small trees/max. ๑๒ m.)	๔	
	ไม้ยืนต้น (Trees)	๕	
๒.๒ ศักยภาพในการขยายพันธุ์ของพืช (Regeneration Potential)	เจริญเติบโตเร็ว (Fast Vegetatively)	๑	
	เจริญเติบโตช้า (Slow Vegetatively)	๒	
	เจริญเติบโตเร็วหากเพาะจากเมล็ด (Fast from Seeds)	๓	
	เจริญเติบโตช้า/ไม่ปกติหากเพาะจากเมล็ด/สปอร์ (Slow or Irregular from Seeds or Spores)	๔	✓
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	
๒.๓ ประสิทธิภาพการกระจายพันธุ์ (Dispersal Efficiency)	ดีมาก (Very Good)	๑	
	ดี (Good)	๒	
	ปานกลาง (Medium)	๓	
	ไม่ดี (Poor)	๔	✓
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	
๒.๔ แหล่งอาศัยของพืชตามธรรมชาติ (Habitat)	ป่าโปร่งที่ถูกรบกวน (Disturbed Open)	๑	
	ป่าโปร่งที่ไม่ถูกรบกวน (Undisturbed Open)	๒	
	ป่าที่ฟื้นฟูลงมาใหม่ (Pioneer)	๓	
	พื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุก (Disturbed Forest)	๔	✓
	ป่าที่อุดมสมบูรณ์ (Climax)	๕	
สถานภาพของพืชระดับประเทศ (National Status)		ระดับคะแนน	คะแนนที่ได้
๒.๕ การแพร่กระจายพันธุ์ภายในประเทศ (National Distribution)	การกระจายพันธุ์กว้าง เชื่อมต่อกัน (Widespread, Contiguous in Country)	๑	
	การกระจายพันธุ์กว้าง แยกขาดจากกัน (Widespread, Fragmented in Country)	๒	
	การกระจายพันธุ์แคบและแยกขาดจากกัน (Restricted and Fragmented)	๓	
	การกระจายพันธุ์แบบจำกัด (Localized)	๔	✓
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	

สถานภาพของพืชระดับประเทศ (ต่อ) (National Status)		ระดับ คะแนน	คะแนน ที่ได้
๒.๖ ปริมาณประชากรที่แพร่กระจายพันธุ์ ภายในประเทศ (National Abundance)	อุดมสมบูรณ์มาก (Very Abundant)	๑	
	พบได้บ่อย (Common)	๒	
	พบได้ไม่บ่อย (Uncommon)	๓	
	หายาก (Rare)	๔	✓
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	
๒.๗ แนวโน้มของปริมาณประชากรใน ระดับประเทศ (National Population Trend)	เพิ่มมากขึ้น (Increasing)	๑	
	คงที่ (Stable)	๒	
	มีแนวโน้มลดลงแต่คงที่ (Reduced, but stable)	๓	
	มีแนวโน้มที่จะลดลงเรื่อยๆ (Reduced and still decreasing)	๔	✓
๒.๘ ลักษณะของข้อมูล (Quality Information)	ข้อมูลเชิงปริมาณในปัจจุบัน (Quantitative Data, Recent)	๑	
	ข้อมูลเฉพาะในท้องถิ่น (Good Local Knowledge)	๒	✓
	ข้อมูลเชิงปริมาณที่ผ่านมา (Quantitative Data, Outdated)	๓	
	ประวัติความเป็นมา (Anecdotal Information)	๔	
	ไม่มี (None)	๕	
๒.๙ การคุกคามที่สำคัญ (Major Threat)	ไม่มี (None)	๑	
	มีในระดับจำกัด/สามารถคืนกลับสู่สภาพ เดิมได้ (Limited/Reversible)	๒	
	มาก (Substantial)	๓	
	รุนแรง/ไม่สามารถกลับสู่สภาพเดิมได้ (Severe/Irreversible)	๔	✓
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	
การบริหารจัดการการเก็บเกี่ยวพืชป่า (Harvest Management)		ระดับ คะแนน	คะแนน ที่ได้
๒.๑๐ ปริมาณการลักลอบทำการค้าหรือ ทำการค้าโดยตรง (Illegal Trade or Trade)	ไม่มี (None)	๑	
	เล็กน้อย (Small)	๒	✓
	ปานกลาง (Medium)	๓	
	สูงมาก (Large)	๔	
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	
การบริหารจัดการการเก็บเกี่ยวพืชป่า (Harvest Management) (ต่อ)		ระดับ คะแนน	คะแนน ที่ได้

๒.๑๑ ประวัติการบริหารจัดการ (Management History)	มีการปรับปรุงการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง (Managed Harvest: Ongoing with Adaptive Framework)	๑	✓
	มีการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่องแต่ไม่เป็นทางการ (Managed Harvest: Ongoing but Informal)	๒	
	เริ่มการบริหารจัดการเป็นครั้งแรก (Managed Harvest: New)	๓	
	ไม่เคยมีการบริหารจัดการมาก่อน (Unmanaged Harvest: Ongoing or New)	๔	
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	
๒.๑๒ การวางแผนการบริหารจัดการและการดำเนินงานที่ผ่านมา (Management Plan or Equivalent)	มีแผนความร่วมมือในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ (Approved and Co-ordinated Local and National Management Plans)	๑	
	มีแผนการบริหารจัดการระดับประเทศ/จังหวัด (Approved National/State/Provincial Management Plan(s))	๒	
	มีแผนการบริหารจัดการในท้องถิ่น (Approved Local Management Plan)	๓	
	ไม่มีแผนการบริหารจัดการ (No Approved Plan: Informal Unplanned Management)	๔	✓
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	
๒.๑๓ จุดมุ่งหมายของระบบการเก็บเกี่ยวภายใต้การบริหารจัดการ (Aim of Harvest Regime in Management Planning)	เพื่อประโยชน์ทางด้านการอนุรักษ์ (Generate Conservation Benefit)	๑	✓
	เพื่อการจัดการ/ควบคุมประชากร (Population Management/Control)	๒	
	ใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างคุ้มค่า (Maximize Economic Yield)	๓	
	แล้วแต่สถานการณ์ (Opportunistic, Unselective Harvest or None)	๔	
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	

การบริหารจัดการการเก็บเกี่ยวพืชป่า (ต่อ) (Harvest Management)		ระดับ คะแนน	คะแนน ที่ได้
๒.๑๔ การกำหนดปริมาณการเก็บเกี่ยว (Quotas)	กำหนดปริมาณการเก็บเกี่ยวระดับประเทศ (Ongoing National Quota: Based on Biologically Derived Local Quotas)	๑	
	กำหนดปริมาณการเก็บเกี่ยวระดับประเทศ และท้องถิ่นอย่างรอบคอบ (Ongoing Quotas: "Cautious" National or Local)	๒	
	ไม่มีการพิจารณากำหนดปริมาณการเก็บเกี่ยว (Untried Quota: Recent and Base on Biologically Derived Local Quotas)	๓	✓
	ไม่มี/กำหนดปริมาณการเก็บเกี่ยวด้วย กลไกการตลาด (Market-Driven Quota(s), Arbitrary Quota(s), or no Quotas)	๔	
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	
ระบบควบคุมดูแลการเก็บเกี่ยวพืชป่า (Control of Harvest)		ระดับ คะแนน	คะแนน ที่ได้
๒.๑๕ การเก็บเกี่ยวในพื้นที่หวงห้าม (Harvesting in Protected Area)	สูง (High)	๑	
	ปานกลาง (Medium)	๒	
	ต่ำ (Low)	๓	✓
	ไม่มี (None)	๔	
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	
๒.๑๖ การเก็บเกี่ยวในพื้นที่ที่ส่วนบุคคลครอบครอง (Harvesting in Areas with Strong Resource Tenure or Ownership)	สูง (High)	๑	
	ปานกลาง (Medium)	๒	✓
	ต่ำ (Low)	๓	
	ไม่มี (None)	๔	
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	
๒.๑๗ การเปิดให้มีสัมปทานในการเก็บเกี่ยวพืชป่า (Harvesting in Areas with Open Access)	ไม่มี (None)	๑	✓
	ต่ำ (Low)	๒	
	ปานกลาง (Medium)	๓	
	สูง (High)	๔	
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	
๒.๑๘ ความมั่นใจในการบริหารจัดการการเก็บเกี่ยวพืชป่า (Confidence in Harvest Management)	มีความมั่นใจสูง (High Confidence)	๑	
	มีความมั่นใจปานกลาง (Medium Confidence)	๒	
	มีความมั่นใจต่ำ (Low Confidence)	๓	✓
	ไม่มีความมั่นใจ (No Confidence)	๔	
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	
การติดตามตรวจสอบการเก็บเกี่ยวพืชป่า (Monitoring of Harvest)		ระดับ คะแนน	คะแนน ที่ได้

๒.๑๙ วิธีการติดตามตรวจสอบ (Methods Used to Monitor the Harvest)	ประเมินประชากรโดยตรง (Direct Population Estimates)	๑	
	ดัชนีชี้วัดเชิงปริมาณ (Quantitative Indices)	๒	
	ดัชนีชี้วัดเชิงคุณภาพ (Qualitative Indices)	๓	
	ตรวจสอบติดตามการส่งออก ระดับประเทศ (National Monitoring of Exports)	๔	✓
	ไม่มีการตรวจสอบติดตาม หรือไม่มีความชัดเจน (No Monitoring or Uncertain)	๕	
๒.๒๐ ความมั่นใจวิธีการติดตามตรวจสอบ (Confidence in Harvest Monitoring)	มีความมั่นใจสูง (High Confidence)	๑	✓
	มีความมั่นใจปานกลาง (Medium Confidence)	๒	
	มีความมั่นใจต่ำ (Low Confidence)	๓	
	ไม่มีความมั่นใจ (No Confidence)	๔	
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	
ปัจจัยที่เอื้อให้มีการใช้ผลประโยชน์จากพืชป่า (Incentives and Benefits from Harvesting)		ระดับคะแนน	คะแนนที่ได้
๒.๒๑ เปรียบเทียบการใช้ประโยชน์กับการคุกคามโดยวิธีอื่นๆ (Utilization Compared to Other Threats)	การใช้ประโยชน์ (Beneficial)	๑	
	เท่าๆ กัน (Neutral)	๒	
	เป็นอันตราย (Harmful)	๓	
	เป็นผลเสียอย่างสูง (Highly Negative)	๔	✓
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	
๒.๒๒ ปัจจัยที่เอื้อให้มีการอนุรักษ์พืชป่า (Incentives for Species Conservation)	สูง (High)	๑	
	ปานกลาง (Medium)	๒	
	ต่ำ (Low)	๓	✓
	ไม่มี (None)	๔	
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	
ปัจจัยที่เอื้อให้มีการใช้ผลประโยชน์จากพืชป่า (ต่อ) (Incentives and Benefits from Harvesting)		ระดับคะแนน	คะแนนที่ได้
๒.๒๓ ปัจจัยที่เอื้อให้มีการอนุรักษ์แหล่งอาศัยของพืชป่า (Incentives for Habitat Conservation)	สูง (High)	๑	
	ปานกลาง (Medium)	๒	
	ต่ำ (Low)	๓	✓
	ไม่มี (None)	๔	
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	
การป้องกันการเก็บเกี่ยว/ใช้ประโยชน์จากพืชป่า (Protection from Harvest)		ระดับคะแนน	คะแนนที่ได้
๒.๒๔ การจำกัดพื้นที่บางส่วนเพื่อการอนุรักษ์ (Proportion Strictly Protected)	มากกว่า ๑๕% (>๑๕%)	๑	
	ประมาณ ๕-๑๕% (๕-๑๕%)	๒	

	น้อยกว่า ๕% (<๕%)	๓	✓
	ไม่มี (None)	๔	
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	
๒.๒๕ ประสิทธิภาพจากมาตรการป้องกัน (Effectiveness of Strict Protection Measures)	มีความมั่นใจสูง (High Confidence)	๑	
	มีความมั่นใจปานกลาง (Medium Confidence)	๒	✓
	มีความมั่นใจต่ำ (Low Confidence)	๓	
	ไม่มีความมั่นใจ (No Confidence)	๔	
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	
๒.๒๖ การควบคุมผลกระทบจากการเก็บเกี่ยวพืชป่า (Regulation of Harvest Effort)	มีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง (Very Effective)	๑	
	มีประสิทธิภาพ (Effective)	๒	
	ไร้ประสิทธิภาพ (Ineffective)	๓	
	ไม่มีการควบคุม (None)	๔	
	ไม่ทราบแน่ชัด (Uncertain)	๕	✓